

„Cele mai potrivite arme ale senectuții sunt artele, practicarea virtuții, exersarea facultăților intelectuale”.

Afirmația lui Cato cel Bătrân, inserată de Cicero în lucrarea *Cato Maior, de senectute* (sec. 44, î.Chr.), pare să definească în cel mai înalt grad personalitatea muzicologului **Viorel Cosma** ajuns la vârstă de 93 ani! Nu fără temeii, Sever Voinescu a ales, inspirat, drept punct de pornire al portretului pe care i-l schița, la 30 Martie, în Aula Palatului Cantacuzino, în chiar ziua aniversării acestei onorabile vârste, scrierea celebrului orator roman.

Căci Viorel Cosma și-a dedicat, într-adevăr, întreaga viață studiului, descoperirii și împărtășirii rezultatelor cercetărilor sale istoriografice, lexicografice, muzicologice, epistologice, chiar literare (a elaborat o serie de librete de operetă și scenarii radiofonice, printre altele), devenind, cum ar spune Cato, odată cu acumularea anilor, „mai activ, mereu mai preocupat să-și însușească lucruri noi”, sprijinindu-se pe „fundamentele tinereții” – energie, curiozitate intelectuală, plăcerea de a investiga cărări neabătătorite încă ale culturii noastre muzicale - dat fiind contactul permanent cu studenții cărora n-a încetat să le ofere toate avantajele unei existențe îndelung experimentate. Or, la cei 93 de ani, Viorel Cosma își menține, intacte, ținuta prestantă, dinamica gândirii, coerența discursului, entuziasmul juvenil, colocvialitatea.

Întâmplător sau nu, aniversarea domniei sale a coincis cu lansarea celui de-al treilea volum de *Scrisori* ale lui George Enescu, apărut la Editura Muzicală în 2015 – la o distanță de 35 de ani față de precedentul – într-o ediție critică ce-i poartă semnătura. Pe lângă completarea, cu încă 20, a scrisorilor trimise de către copilul Enescu părinților săi (1889-1900), noul volum reține atenția cititorilor pasionați de genul epistolar datorită câtorva destinatari mai puțin prezenți în celelalte două volume, printre care Elisabeta, Regina României, Regina Carol al II-lea, Regele României, Yehudi Menuhin, Alfred Cortot, Max d'Ollone, Henryck Szeryng, Arthur Honegger, Lazare Lévy, Béla Bartók, biografa franceză a muzicianului român, Marguerite

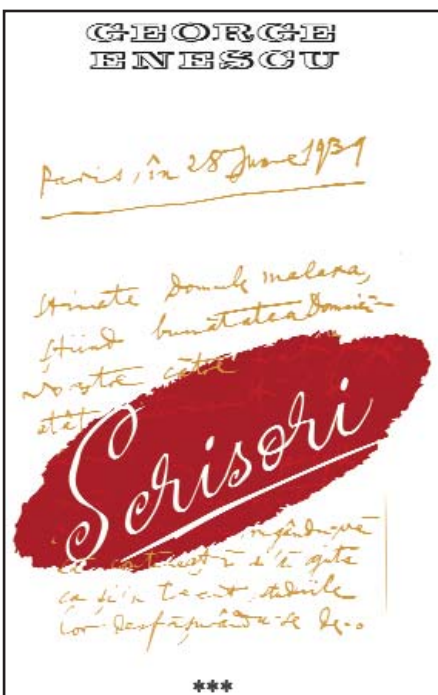
Vessereau, libretistul operei *Oedip*, Edmond Fleg, Mihail Jora, Dimitrie Cuclin, Marcel Mihalovici, Miron Grindea, apoi Conte Louis de Romain, magnatul Nicolae Malaxa, Ninetta Duca, Maruca Cantacuzino etc., multe dintre scrisori fiind dublate de *fotocopii ale manuscriselor*, dar și datorită unui număr însemnat de epistole referitoare atât la ultimele etape ale elaborării operei *Oedip* (1934-1936), cât și la unele *detalii regizorale* extrem de prețioase sugerate, cu minuția-i caracteristică, impresarului Antoine H. Cohen, dirijorului Philippe Gaubert și, în special, directorului Operei Mari din Paris, Jacques Rouché. Două sunt scrisorile care atestă rectitudinea morală a lui George Enescu, fermitatea atitudinii față de regimul politic al vremii, prohibite înainte de 1989: prima, adresată la 1 Septembrie

prof. univ. dr. H.C. Viorel Cosma, general de divizie (r), veteran de onoare

1947, de la Londra, lui Emil Bodnăraș - o pledoarie elocventă, solid argumentată, demnă de pana unui avocat versat, în favoarea obținerii pașaportului românesc, care-i fusese refuzat publicistului Miron Grindea stabilit la Londra în timpul celui de-al doilea Război Mondial, întrucât, susține Enescu, “nu e bine să pierdem valori care au experiență și cunoștințe mai aprofundate...”, care “au adus servicii prestigiului țării noastre”. Cea de-a doua îi este adresată lui Mihail Andricu, la 25 Ianuarie 1949, din New York, în care se pronunță împotriva abuzurilor Academiei Române de a alunga “valorile naționale, mai ales în domeniul științific, artistic și intelectual, sub pretextul opiniilor politice diferite”, motiv pentru care declară că nu poate avea “nimic de a face cu o Academie politică”, deoarece “politica nu are ce căuta în sferile înalte ale culturii, care e sacră și nu trebuie atinsă”.

Selectate cu mari eforturi, pe parcursul a peste 5 ani de căutări febrile în colecții de Stat, în arhive, Muzeu național, regionale, biblioteci, colecții particulare, fundații etc., ordonate cronologic, din 18 Decembrie 1889 până în 19 Aprilie 1955, cu nici o lună, deci, înaintea morții, aceasta din urmă avându-l ca destinatar pe Alfred Cortot, corpusul celor 255 de scrisori ce alcătuiesc volumul la care mă refer îmbogățește substanțial imaginea artistului și omului George Enescu, dând seama nu doar despre seriozitatea și responsabilitatea sa față de actul creator și interpretativ deopotrivă, ci și despre politețea necondiționată, despre noblețea și eleganța cu care-și trata interlocutorii fie ei prieteni, cunoscuți sau colaboratori, precum și despre generozitate și promptitudinea cu care răspundea până și

celor mai neînsemnate mesaje care-i erau adresate.

“Oglindă fidelă, netrucată a omului”, corespondența lui George Enescu constituie mai mult decât un simplu schimb epistolar, ea reprezintă, după cum notează muzicologul Viorel Cosma, însuși “certificatul său de identitate spirituală”.

Evenimentul lansării volumului al treilea de *Scrisori*, organizat de către Muzeul Național „George Enescu” și coordonat de Cristina Andrei, a fost completat cu alocuțiunile muzicologului Viorel

Cosma despre lucrul la antologie, care i-a prilejuit “o convorbire permanentă cu Enescu”, acest “enciclopedist renescentist, rățacit într-o epocă contemporană”, iar seara s-a încheiat cu un recital susținut de cinci virtuozii ai arcușului – Gabriel Croitoru, Simina Croitoru, Sabin Penea, Laura Șandru și Andra Andrei, acompaniați la pian de Clementina Ristea-Ciucu – sub genericul *Viorile lui Enescu*. Cei cinci artiști au înviețuit instrumentele care mai purtau amprenta spiritului enescian – Guarneri del Gesù, Frères Silvestre și Paul Kaul – cu admirabilă

măiestrie și dăruire, recreând ceva din atmosfera de secol XIX-început de secol XX, prin intermediul câtorva piese cu iz romantic/romanțios, dominate de ritmuri de *ragtime*, din creația lui Igor Frolov, Astor Piazzola, Scott Joplin, Dmitri Șostakovici, Tartini-Kreisler.

A fost o seară simbolică, ce a reconfirmat necesitatea *deplierii* în continuare a straturilor încă ascunse în opera și personalitatea lui George Enescu.

**Despina PETECEL
THEODORU**

György Kurtág la 90 de ani

Împreună cu noi, lumea muzicală de pretutindeni sărbătorește cu deplin omagiu pe nonagenarul György Kurtág, compozitor de faimă mondială, reprezentant consacrat al muzicii de avangardă contemporană. Privilegiul nostru sărbătorec este cu atât mai mare și mai entuziast cu cât György Kurtág este născut în România, în data de 29 februarie 1926, la Lugoj, iar studiile muzicale le începe la Timișoara. De la vârsta de 14 ani, ia lecții de pian cu Magda Kardos și studiază compoziția cu Max Eisikovits. Relația sa cu țara rămâne până în zilele noastre vie, fecundă. Nonconformismul lui etalează, pe traiectoria operei sale de-o viață, atât revitalizarea mesajelor străvechi ale arhetipurilor românești cât și manifestarea multicoloră a mijloacelor ludice, între joc și aventură, ale muzicii contemporane.

Compoziția sa *Colinda baladă pentru tenor solo, cor mixt și instrumente* op. 46, scrisă în anii 2007-2008, ne-a fost oferită spre a fi prezentată în premieră mondială, înainte de apariția ei la tipar (Partitura *Colindă baladă* apare în 2010, la EMB Editio Musica Budapest.), în cadrul ediției a VIII-a a Festivalului „Cluj Modern”, sub genericul „Arhetipuri românești” (Mai detaliat în: Ștefan Angi, *Colinda baladă* de G. Kurtág în premieră la „Cluj modern”, rev. *Actualitatea muzicală* 2009/7), Domnia sa fiind invitatul de onoare al festivalului.

Într-un interviu acordat postului de *Radio România Muzical*, interviu realizat de Irina Vasilescu, György Kurtág mărturisea printre altele: *Colinda baladă* „este legată absolut de tradițiile românești și de viața mea de până la 20 de ani, cât am trăit în România. (...) la compoziția asta am lucrat un an și jumătate. Un an și jumătate la o colindă pe care am găsit-o în culegerea lui Bartók – colindele române din Ardeal –, o colindă din județul Hunedoara, și ca mitologie a devenit ceva foarte important pentru mine. E una dintre compozițiile cele mai importante pentru mine”

Paradigmă a retoricii contemporane ce aduce în prezentul nostru mesajul nestins al unor capodopere ale miturilor contemporane, *Colinda Baladă* a fost prezentată de către compozitorul Adrian Pop. „Kurtág s-a apropiat și el de genul colindei și a ales o colindă pe care au ascultat-o urechile lui Bartók, din culegerea lui Bartók, dar tot din zona Hunedoarei, tot din Hațeg. Este vorba de o colindă despre Soarele și Luna, un mit naiv, cum găsim uneori în folclorul românesc, în care straturile succesive ale istoriei se amestecă. Este vorba de *Colinda-Baladă*; dimensiunile ating sfera baladei deși pornirea este într-adevăr o colindă. Op. 46, o lucrare foarte recentă, a fost terminată anul trecut și ne revine cinstea deosebită de a vă prezenta dumneavoastră și în transmisiie radio directă, prima audiere mondială. (vezi: Ștefan Angi, *Cluj Modern la a VIII-a ediție*, 27 martie – 1 aprilie 2009, rev. „Muzica”, 2009, nr. 2, pp.137-157; a se mai vedea: Ștefan Angi, *De pândă la devenirea întru muzică a lumii sonore – o posibilă analitică asociativă* –, Revista „Muzica” nr. 3 - 4 /

2015, p.72-120.)

În creațiile sale concepute pentru tineret se reflectă edificator suprema valoare a ludicului: dobândirea și trăirea totală a libertății frumosului. Cele 6 volume de *Jocuri* compuse pentru pian se bazează pe evidente intenții pedagogice în pregătirea micilor consacrați muzicii moderne, cu perspectivele unui „dincolo de contemporan”. Credem că nu greșim intuind în această artă poetică a ludicului neuitatele gânduri ale lui Friedrich Schiller despre educația estetică a omului: „Rațiunea ne spune: frumosul nu trebuie să fie numai viață și numai formă, ci formă vie, frumusețe. Ca urmare, ea se pronunță: cu frumusețea, omul trebuie doar să se joace, dar să nu se joace decât cu frumusețea (...) omul nu se joacă decât atunci când este om în sensul deplin al cuvântului, și numai atunci este om cu adevărat întreg, când se joacă” (vezi: Fr.Schiller, *Scrisori privind educația estetică a omului*; în Friedrich Schiller, *Scrisori estetice*, Editura Univers, București, 1981, p. 300.)

Kurtág, în cuvântul înainte la partitura *Játékok* (Jocuri), prescrie sub forma unor teze ideogramice intențiile sale de inițiere a copilului în însușirea tainelor imperiului muzicii. Deschide pe calea bucuriei itinerarul spre înțelegerea jucăușă a acestor taine, nerenunțând însă nici la evidențierea prezenței lor ianice, cu două fețe – veselă și serioasă – în joc cu pianul:

„Bucuria jocului, bucuria mișcării – circulație curajoasă, dacă e necesar, rapidă pe de-a întregul claviaturii imediat, la începutul învățării, în locul dibuirii laborioase a sunetelor, al numărării ritmurilor – această la început încă nebulosă imaginație a dat până la urmă viață culegerii de față.

Jocul este joc. Pretinde foarte mare libertate, inițiativă din parte interpretului. Nu trebuie luate în serios cele descrise – trebuie luate mortal în serios cele descrise: procesul muzical, calitatea sunetului, a liniștii.

Să dăm crez imaginiilor notelor, să le lăsăm să acționeze asupra noastră. Imaginea grafică dă răspuns la aranjarea temporală până și a celei mai nearticulate piese.

Să întrebuițăm toate cunoștințele și amintirile noastre despre declamația liberă, parlando-rubato, a muzicii populare, despre cântul gregorian și despre tot ceea ce practica improvizației muzicale de întotdeauna a folosit-o.

Și să ne avântăm – fără frică de greșeli – spre cel mai greu lucru: spre a crea din valori lungi și scurte relații valabile, unitate, proces – spre bucuria noastră.” (Cuvânt introductiv la partitura *Játékok*, vol. 1-6 pentru pian, Editio Musica Budapest, 1979, Traducere: Șt. A.)

Teza: nu trebuie luate în serios cele descrise – trebuie luate mortal în serios cele descrise ne îndeamnă să parafrazăm antinomia kantiană despre gust, confruntând ca teză dictonul medieval *De gustibus et coloribus non est disputandum*, cu anatizeza, *de gustibus et coloribus est disputandum*. Parafraza noastră ne conduce la coexistența luptei și unității în teza formulate de Maestru prin *conflictul unitar între vesel înduioșător versus serios mortal*.